

kinthető szövegek központú produkciónak. Ugyanis Sramó Gábor rendezése (amely Szász Ilona dramaturgiai közreműködésével készült) nem a szöveget illusztrálta a játékkal, hanem – az arányokat megfordítva – az utóbbival „hozta helyzetbe” a szöveget. Azaz az előadásban a pajkos játékörlemek, a mulatságos bábszínházi megoldások váltak elsődlegessé, elsősorban ezek közvetítették a több változatban is ismert mesét (amelyben még az ördögöt is rettegésben tartja egy házsártos feleség), így Arany archaikus sorai akkor hangoztak el, amikor a képekből, helyzetekből, játékörletekből már minden világos volt a gyerekek számára. Nagyban segítette a produkcióval való azonosulást a színészek (Hajdú Gáspár Zsolt, Klim Zsolt, Tari Edit, Tulipán Gábor) elszánt játékkedve is. Ugyanakkor az előadás sikerében oroszlánrészt vállaltak Matyi Ágota tervei is, nemcsak a szimpatikus, jól kezelhető bábok, hanem az ötletgazdag vizuális hatások is.

A vizualitás erősödése

Az idei Marczibányi téri fesztiválnak egyébként is az volt az egyik legfontosabb tanulsága, hogy a gyermekszínházakban ismét felértékelődött a vizualitás szerepe. Ehhez nyilván hozzájárult az is, hogy a bábszínházakban megjelent egy új rendezőnemzedék, amelynek tagjai külföldön sajátították el a szakmát, így másfajta szemlélettel rendelkeznek, mint ami itthon meghatározó.

Ennek az új nemzedéknek két tagja is bemutatkozott a Szemlén. Csathó Kata a Budapest Bábszínházban rendezte (a vilniusi "Lele" Bábszínházzal közös produkcióban) a *Hamuban sült mesét*, amelyben látszólag egy receptkönyv elevenedik meg, valójában egy családi legendárium, szerelemről, rontásról, háborúról, elszakíthatatlan összetartozásról. Miközben az előadás beszélő szerelője (Turcsányi Erzsébet) régi-régi recepteket mesél, egy körbeforgó, zenélő pavilonban gyönyörű, kicsi bábok elevenednek meg (tervező: Julija Skuratova), hogy szavak nélkül meséljenek el egy egyszerűségében is költői történetet. A szöveg ebben az előadásban tényleg zárójelbe kerül, fontossá a magával ragadó képek válnak, amelyek az élet szavakkal nehezen megfogalmazható bensőséges szeretetét sugározzák. (Nyilván nemcsak az intimítást teremtő bábok, tárgyak miatt, hanem a szereplők (Kovács Judit, Simándi Anna és Beratin Gábor) játékmódja eredményeként is.

Kuthy Ágnes a pécsi Bóbita Bábszínházban rendezte a *Rigócsőr királyt*. A Grimm-testvérek meséjét (Zalán Tibor adaptációjában) a magyar bábszínházakban megszokottnál komplexebb eszközökkel jelenítette meg a társulat. Az előadásban a mozgásszínházi elemek, a bürleszk etűdök éppolyan természetes alkotórészként jelentek meg, mint az árnyjátékok, a vizuális ötletek vagy a tárgyak kreatív használatából születő játékos etűdök (tervező: Mátravölgyi Ákos). A színészi játék is hasonlóan „eklektikus” volt: bohóctréfák éppúgy megjelentek benne, mint őszinte, fájdalmas pillanatok. A sokfelől érkezett társulat (Csizmadia Gabi, Boglári Tamás, Varga Péter, Fülöp József) egységes játékkedvvel vett részt az előadásban, amely némileg hullámozott ugyan, mégis nagyon markánsan jelezte a szöveg fogságából kiszabaduló gyerekszínházak egyik lehetséges útját.

Sándor L. István

(A cikket következő számunkban folytatjuk.)

A színház? Jöjjön ő, ha kíváncsi rám!¹

Vatai Éva

„Egy színházi közösségnek nemcsak kötelessége, de elemei érdeke is (ki)nevelnie saját közönségét. Ha figyelő tekintetre, analízáló értelemre, vitázó szellemre vágyunk befogadói oldalról, akkor olyan programra van szükségünk, amely a hazánkban klasszicizálódott színházi irányzat által még nem, vagy csak kis mértékben megrontott fiatalokat veszi célba.” (Schilling Árpád)²

2007 januárjában megvalósíthattam életem nagy színházi projektjét. A legkényelmesebbet, legolcsóbbat, legpraktikusabbat, legérdekesebbet. Előtte épp csak „ajánlott” szövegeket olvastunk diákjaimmal (József Attila, Esterházy Péter és a Hamlet Nádasdy Ádám fordításában). Aztán beültünk a tornaterembe, amely négy szék és három színész segítségével néhány órára színházzá alakult. És ezzel még mindig nem volt vége: hajnalig beszélgettünk Shakespeare-ről, színházról, életéről...

¹ Streetart-paradoxon, Színház 2007. február, 9. o.

² Schilling Árpád projekt-ismertető körlevele (2006. szeptember 13.)

A közegről, amelybe „lejött” a színház...

Hogy érhető legyen, miért volt fontos részt vennünk ebben a projektben, íme egy rövid helyzetleírás.

Vidéki nagy gimnázium vagyunk. 1200 diákunk közül kb. 150-en foglalkoznak intenzíven a színházzal: magyar vagy idegen nyelvű amatőr csoportokba járnak. A drámaoktatás és a dráma érettségi bevezetése óta évenként kb. 25-30 fiatal érettségizik drámából (kb. húszan francia nyelven) Volt olyan évünk, hogy három diákunkat vették fel a Színművészetre. A fiatalokat négy drámaszakos kollegámmal együtt igyekszünk a színház alkotó és kritikus szeretetére nevelni.

Felismervén azt, hogy ezen munkálkodásunkban a helyi struktúrától – amely egyébként valamiféle kulturális összefonódás okán silányabbnál silányabb előadásokra szóló „kötelezően ajánlott” színházberletekkel árasztja el intézményünket és a város más oktatási intézményeit – nem sok segítséget várhatunk, évenként 3-5 budapesti vagy kaposvári színházlátogatást szervezünk, valamint összel meghívjuk a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ vagy a Káva Kulturális Műhely TIE-előadásait.

A tapasztalat: a maximálisan együttműködő Krétakör, Bárka, a kaposvári Csiky Gergely Színház és a Stúdió „K” kivételével érezhetően nem látnak szívesen bennünket. Vagy kioktató elutasítást kapunk – „*Hogy képzelik, hogy 40 diákkal bevonulnak ide?*” – vagy közönségszervezőik hosszas engedélykérési procedúrába bonyolódnak saját színházi vezetésükkel, akik aztán nagy kegyesen szíveskednek megengedni (vagy nem), hogy 40-45 fiatalal aláztosan bevonulhassunk szentélyeikbe. (Itt megjegyzendő: egy budapesti színházlátogatás fejenként 4500-5000 Ft-ba, továbbá rengeteg tanári szervezőmunkába kerül.)

Személyes tapasztalatom szerint diákjaink ki vannak éhezve a jó színházra...

A színházról, amely lejött...

A *hamlet.ws* című előadást – melynek szerepeit Gyabronka József, Nagy Zsolt és Rába Roland alakítja – a bemutatóját követő első félévben kizárólag közép- és felsőfokú oktatási intézményekben játssza a Krétakör. Sajátos formájú és megközelítésű előadás: döbbenetesen egyszerű és gazdag. A „sok szerep-keves színész” felállás határozza meg a dramaturgiát, s az előadást – többek között – különböző vendégszövegek (József Attila, Pilinszky János, személyes történetek) és Nagy Zsolt fergeteges szájdob-produkciói teszik különlegessé. Külön szerencse, hogy a Hamletet mindenki ismeri, mert kötelező olvasmány: ez mindenképp segíti a megértést.

Az előadás rendezője, Schilling Árpád levélben fordult a tanintézményekhez, amelyeknek együttműködését kérte a helyszínen bemutatandó előadás, a *hamlet.ws*, illetve az arra való felkészülés tárgyában.

1. Első lépésként bevezetjük a diákokat a feldolgozott témákba. Meg kell ismertetni velük a játszott műveket, azok szerzőit, az alkotások hátterét (irodalmi, történelmi, szociológiai, ha kell politikai értelemben).

2. Második lépésben elvisszük a befogadóhoz az előadásokat. Természetesen ez olyan szcenikai megoldásokat feltételez, amelyek könnyen adaptálhatóak bármilyen típusú iskolai helyszínrre: osztály-, torna- vagy díszterembe, de akár udvarra is.

3. A harmadik lépés a művészeti alkotás befogadás-technikájának kialakítása. Az előadások utáni irányított beszélgetéssel (melyen keresztül segítünk a diákoknak kérdéseik artikulációjában és a megtapasztalt élmények rendszerezésében) bátorítani próbáljuk a művészetről való eszmecserét.³

A Krétakör kétszer játszotta az előadást a pécsi Leőwey Gimnázium tornatermében, amely ez által néhány órára szentélyé vált: valami szokatlan áhítat áradt a gyerekekből. Az előadásokról még mindig beszélnek, kialakult egy belső rétegződés: vannak olyanok, akik látták és akik nem látták. Létezik még a „mi kétszer láttuk” büszke kasztja. Amit a Krétakör csinál, nem csak kulturális misszió, hanem egyben eszmei faldöngetés. Művészként egy fiatal véleményét kérdezni, beszélgetni vele, szólni hozzá – közvetlenül öhozzá – s figyelni arra, hogyan reagál, mit felel, mit gondol a világról – szép lecke, nekünk tanároknak is...

Az itt közölt beszélgetést, amely nem az előadást követő színházi beszélgetés része, a gimnázium ifjú újságírói (Hajnal Zsófia, Tamás Dóri, Rózsa Anna, Aszalós Bence) készítették az alkotók közül Schilling Árpáddal, Gyabronka Józseffel, Nagy Zsolttal.⁴

³ Részlet az idézett körlevélből.

⁴ Köszönet Varga Krisztának a program zökkenőmentes lebonyolításáért!

S. Á.: Eddig kétszer játszottuk az előadást, először a budapesti Lauderben, másodszor a jászberényi gimnáziumban. Pécsen a Leőweyben és a Művészetiben is várnak, aztán nemsokára Miskolc következik. Megyünk, ahova csak hívnak minket.

A. B.: Úgy tervezitek, hogy csak diákoknak és csak iskolákban mutatjátok be?

S. Á.: Elsősorban igen. De szeptembertől Pesten is játszunk az ottani közönségünk előtt.

H. Zs.: Ha külföldre mentek velem, milyen nyelven adjátok majd elő?

S. Á.: Magyarul fogjuk játszani felirattal. Ott is körben ülnek majd a nézők, s lesz négy plazmatévé, oda vetítjük ki az idegen nyelvű szöveget.

Gy. J.: A nézőkkel való interakció során az adott nyelven kommunikálunk.

A. B.: A darab utáni beszélgetés szinte az előadás részét képezi. Ott is lesz beszélgetés a végén?

Gy. J.: Mi mindig nagyon örülünk, ha van beszélgetés az előadás után, bár hozzáteszem, az eddigi közönségtalálkozóinkhoz képest ez a három, diákokkal folytatott beszélgetés sokkal erősebb volt. Bátrabban lehet beszélgetni, mert elmondjátok, amit gondoltok. Jászberényben mondta egy lány, hogy a ti személyiségetek még csak kialakulóban van, s kíváncsiak vagytok, de ha a felnőtt beül egy előadásra, utána már nem kíváncsi semmire.

T. D.: Mondtad, hogy örültök ezeknek a beszélgetéseknek, sokat tanultok belőlük, ezekből építkeztek, s utólag kicsit átalakítjátok a darabot.

N. Zs.: Például ma este mondta az a szőke srác, Márk: figyelj, ne haragudj, nem akarlak megbántani, de nem kell gesztikulálni, míg mondd azokat a szövegeket, felesleges így rásegíteni magadra, s tök igaza volt. Zsótér Sándor ugyanezeket mondja, de hát nekem még mankóra van szükségem, erre Márk azt mondja, hogy hát ez az, ez csak mankó, dobd el, tök felesleges...

S. Á.: Elhangzott kritikaként az is, hogy miért emeljük meg a hangunkat, amikor női szereplőként nyilvánulunk meg. Ez egyébként se volt cél, ám az ember nem tud ellenállni a kísértésnek, s ekkor Ti figyelmetek rá, ne felejtkezzetek meg az eredeti szándékotokról.

A. B.: Mi volt a célotok azzal, hogy csak három ember játszott a darabban?

S. Á.: A háromszereplős megoldást nyilván elősegítette Spiró György, aki a shakespearei szerepösszevonásokkal kapcsolatban tanított minket a főiskolán. Ami persze evidens annak, aki a diákszínjátszásból és alternatív körökből érkezik, hiszen ott mindennaposak a társulat szűkös létszáma okán bekövetkező karakter összevonások. A legtöbb jelenetben legföljebb három szereplő között alakul ki drámai szituáció, ez volna a praktikum. A filozófiai magyarázat a lélek, a szellem és a szív hármassága. Ha minden szerepet külön-külön színész játszana, nekem biztosan nem nyújtana ekkora élvezetet.

A. B.: Mikor készült a darab?

S. Á.: Szeptember-október között két hétig elemeztük, majd december 21-től január 23-ig próbáltuk. Ebben az időszakban tíz napot Nagybarcán töltöttünk, egy házikóban: a színészek, pár munkatársunk és én.

T. D.: Hogyan válogattátok össze a szövegeket?

S. Á.: A vendégszövegek, amelyek a darabba bekerültek, már régen ott motoszkálnak a fejemben. Ez az én Hamlet doksim, amelybe évek óta gyűjtöttem az anyagot.

H. Zs.: Három éve a POSZT-on megnyertétek mind a közönség-, mind a szakmai díjat. Melyiket tartottátok nagyobb érdemnek?

S. Á.: Most természetesen az hangozna jobban, hogy a közönségét, de valójában mind a kettőt. A közönségdíjjal csak az volt a problémám, hogy a lejátszott két előadáson, annak speciálisan kicsi tere miatt, alig voltak „civil” nézők. A díjat így nem a közönségtől, hanem a Közönség-zsúritól kaptuk. Az igazán nagy élmény nem is a közönségdíj lett volna, hanem hogy még többet játszhatunk a pécsi közönségnek.

A. B.: Rengeteget játszottok külföldön is, főleg Franciaországban. Külföldi vagy hazai közönségnek szerettek jobban játszani? Mi a különbség például a francia és magyar közönség között?

S. Á.: Mind a kettő figyelő, értő közönség. Mindkét irányban van pozitív és negatív tapasztalat. Az egyik ilyen legendás történetünk: a Leonce és Lénát játszottuk egy francia kisvárosban, Reimsben és itthon, Nyíregyházán is. A francia közönségnek volt referenciája, mert sokfajta színházat látott már korábban, és

ez megkönnyítette az előadásunk befogadását. A nyíregyházi közönség viszont nem tudott elvonatkoztatni a puritán díszlettől (egy szőnyegen folytak az események, á la Peter Brook), és az volt az egyetlen komolyabb észrevételük, hogy biztos nagyon szegények lehetünk, ha csak egy szőnyeget tudunk vásárolni. Ugyanakkor, mivel magyarul játszunk, a darab legmélyét, ami csak a szövegen keresztül mehet át, mégis csak Magyarországon lehet pontosan érteni. A stílusra és a művészi, szakmai hozzáállásra a külföldi közönség mindenképpen nyitottabb, különösen egy fesztiválon, ahol végképp olyanok találkoznak velünk, akik nagyon sokféle színházi stílussal kerültek már kapcsolatba.

T. D.: Visszatérve a középiskolásokhoz, milyen az első benyomás?

Gy. J.: Nagyon jó játszani nektek és beszélgetni veletek. Nem minden helyszínen ugyanakkora az aktivitás, de látszik, hogy mindent nagyon értetek. Van, ami tetszik, és van, ami nem, és azzal vitába szálltok, és ez nekünk is rettentő hasznos.

N. Zs.: Én magamból indultam ki, és nem vártam semmit a közönségtől, mivel nekem a gimnáziumban csak a csintalanságon, hülyeségen járt az eszem. Gondoltam, biztos lesz hülyéskedés, meg bohóckodás. És e helyett: teljes a meglepetés!

T. D.: Nagyon sokat segít, hogy a mi nyelvünkön szóltok hozzánk.

S. Á.: Igen, nyilván a választott formán is múlik. De számomra a legérdekesebb mégsem az előadás volt, hiszen az csak apropó, hanem az, ahogy a színházról beszéltek, konkrétan, hogy mi az igényetek. Én alapvetőnek tartom, hogy olyan színházat csináljunk, amire szükség van, amire beindulnak a nézők, ami újabb gondolatokra inspirál. És nem pusztán azért örültetek nekünk, hogy „De jó, eljöttek a sulinkba!”, hanem azért, mert volt valami mondanivalónk. Ti nem kamuztok: csak arra reagáltok, ami történik. Őszinték vagytok és világosan beszéltek.

N. Zs.: Nagy kérdés volt számunkra, hogyan tudunk hozzátok szólni. Nem tudjuk felvenni a versenyt az internettel, mozival, ami sokkal jobban pörög. Százszor gyorsabbak vagytok, mint mi voltunk. És hogy lehet titeket lekötni? Úgy, hogy csak gondolatok cikáznak, és a tapasztalatok azt mutatják, hogy nagyon jó nektek játszani.

A. B.: Gáspár Mátéval közös interjútokban említetted, hogy fontosnak tartod a színházi nevelést. Lehetségesnek tartod, hogy a Krétakör arculata ezzel is gazdagodjon?

S. Á.: Ha a kollégáim mellém állnak ez ügyben, akkor igen. És azzal is problémám van, hogy kizárólag budapesti színház legyünk. Én nem vagyok pesti, ott élek, de vidéki vagyok, és számomra fontos, hogy ne csak a pesti közönségnek játsszunk, mert tudom, milyen nehéz vidéken minőségi kultúrához jutni. Ez már nem színházi nevelés, hanem egyszerű nyitottság kérdése. A világ legtermészetesebb dolgává kell válnia, hogy a színháznak mozognia kell.

A. B.: És eddig hogy érzed? Sikeretek van középiskolás terepen?

S. Á.: Nem vonhatok le messzemenő következtetéseket három alkalom után, de ha csak a mai estét nézzük, akkor ez itt egy sikeres és hasznos találkozás volt. Az előadás is előrelépett, ami mégiscsak a legfőbb szakmai szempont. A beszélgetés során baromi erős mondatokat fogalmaztatok meg. Öröm nézni, ahogy meritek vállalni a véleményeteket. Erről szól a közönségtalálkozó: hogyha van egy gondolat, azt igenis fel kell vállalni, átlépve saját árnyékunkat, hiszen hogyan szocializálódott ez a társadalom? Morgás, panaszkodás, hözöngés. De Ti már – hála Istennek! – fejlettebbek vagytok ennél.

H. Zs.: Melyiket nehezebb színpadra vinni: egy kortárs vagy egy klasszikus szerző művét?

S. Á.: Azt nehéz, amiben nincs elég anyag. A Hamletben van bőven, s ezért öröm vele foglalkozni, még akkor is, ha a felénél sem tartunk. A Sirályt is három éve játsszuk, és még mindig jönnek elő kérdések, hogy egy-egy mondat vajon miről szól. Várom, hogy lehessen ezekhez hasonló, erős kortárs darabokat olvasni, de én még nem akadtam össze ilyennel.

A. B.: Engem mindig nagyon érdekelt egy dolog a FEKETEországgal kapcsolatban. Volt már rá példa, hogy valaki nem fogadta el a kamerát?

N. Zs.: Igen, és az a legboldogabb pillanatok egyike volt, amikor végigmentem öt soron, és mindenki azt mondta „nem, nem kösz, nem akarok benne lenni”, mert értette, hogy miről van szó. Erről beszélgettünk az elején, hogy lehet, hogy senki nem akarja megfogni, és akkor az baromi jó, mert akkor végképp értik, hogy a kamerát nem kell megfogni.

A. B.: És ha már FEKETEország beszélünk: a fiatalok közül is sokan megbotránkoztak azon, hogy a színészek bizonyos jelenetekben meztelenül játszanak. Miért érzed ezt szükségesnek?

S. Á.: Pont Gyabival beszélgettünk erről nemrég. Mikor csináltuk, felvetette, hogy talán nem kéne ennyi meztelenség, és valahogy máshogy kellene megoldani a jeleneteket. Én akkor azt mondtam, hogy amint van egy jobb ötleted, kiváltjuk. Tehát azt a három pontot, ahol a megalázás valamilyen módon előkerült, máshogy nem tudtuk ábrázolni. Ez természetesen nem mindenki számára elfogadható. Vagy a téma nem érdekli annyira, vagy mélyebb ötlete volna a megvalósítással kapcsolatban, és így ez számára túl felszínesnek hat. Elfogadom, ha valaki elutasítja. Az ugyanakkor egyértelmű volt számomra, hogy nő nem vetkőzhet. Tehát amennyiben a FEKETEország erről a társadalomról szól, akkor ez a férfiak világa kell, hogy legyen, és nem használhatjuk a női testet a megalázás kifejezésére. Ez számomra evidencia volt.

A. B.: Nem tervezitek, hogy néhány darabot újra elővesztek és műsorra tűztök?

S. Á.: Mindegyiket akkor vettük le, amikor már nem volt olyan erős a közönségigény vagy én, mint rendező úgy éreztem, a maga útját végigjárta. Egyébként nem tartom lehetetlennek, hogy egyszer nosztalgia-ból újra elővegyünk egy előadást. Ennek azonban különleges oka kell, hogy legyen.

H. ZS.: Van törzsközönségetek, amely minden előadást megnéz, akár többször is?

S. Á.: Ti vagytok azok. Welcome to the club!

H. Zs.: Még egy kérdés: jöttök a POSZT-ra az idén?

S. Á.: Ha meghívják minket, majd elgondolkodunk rajta. Pécsre szívesen jövünk POSZT nélkül is.

(Dráma) Játék határok nélkül

Fehér Angéla – Kertész Ágnes

A Magyar Drámapedagógia Társaságnak köszönhetően március 30. és április 4. között részt vehettünk a XVI. Drámapedagógiai Világkongresszuson Burgerlandban¹, pontosabban Schlaining városában. A programismertetőből kiderült, hogy a műhelymunkákat *Petra Rychetska* a Cseh Köztársaságból, *Patrice Baldwin* és *Allan Owens* Nagy-Britanniából, valamint *Larry Swartz* Kanadából vezetik.

Egy ilyen útra készülődve az emberben számtalan kérdés megfogalmazódik, melyekre az út során aztán választ kap. Mi már hazafelé tartottunk Ausztriából, fáradtan, a négy napos munkától kimerülten, de feltöltödvé, élményekkel tele és a búcsútól még meghatottan ültünk a vonaton, amikor Angi feltette az első kérdést: „Ági, mi is ez a varázsgolyó?” A többi már adta magát... Kérdések kérdéseket követtek – ahogy ez „jól nevelt” drámapedagógusokhoz illik, azt a bizonyos képzeletbeli labdát passzolgattuk egymásnak. Ebből a beszélgetésből oszunk meg néhány pillanatot, azt remélve, hogy az olvasó, ha átélni nem is tudta velünk, de elképzeli, hogy milyen is lehetett ebben a Bécstől 130 km-re található várban, elzárta a külvilágtól az a négy nap, amit teljes egészében a drámának, ennek a varázsgolyónak szenteltünk.

Mi jutott eszedbe megérkezésünkkor, amikor megpillantottad azt a várat, ahol az elkövetkező napokat tölthetjük?

¹ Drama in Education Word Congress – az előző években is rendszeresen jelentettük meg beszámolót a nagy hagyományokra visszatekintő ausztriai rendezvényről. A legutolsót 2005-ben: Hajós Zsuzsa–Nyári Arnold: Dráma a várkastélyban, DPM 29. szám. A rendezvényt és a kedvezményes részvételi lehetőséget eddig is, idén is prof. Hollós Józsefnek, egyesületünk Életműdíjasának köszönhetjük.